

Samverkan genom samordningsförbund kring unga med aktivitetsersättning

**Återrapportering enligt regleringsbrevet för
2011**

Dnr: AF-2010/436389, FK 037779-2011

Datum: 2012-01-12

Återrapportering enligt regleringsbrevet för 2011

Samverkan genom samordningsförbund kring unga med aktivitetsersättning

Stödet till ungdomar med aktivitetsersättning ska utvecklas för att underlätta återgång i arbete. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan ska i samverkan med berörda aktörer och inom ramen för samordningsförbundens verksamhet prioritera ungdomar som uppbär aktivitetsersättning.

Myndigheterna ska redovisa vilka insatser som vidtagits i samverkan med berörda aktörer för unga med aktivitetsersättning samt resultaten av vidtagna åtgärder. Utfallet vad gäller särskilt högriskskydd för personer som uppburit aktivitetsersättning ska särskilt redovisas. En delredovisning, omfattande insatser under första halvåret 2011, ska lämnas senast den 1 augusti 2011. En samlad redovisning för 2011 ska lämnas till regeringen senast den 22 februari 2012.

Angeles Bermudez-Svankvist
Generaldirektör
Arbetsförmedlingen

Dan Eliasson
Generaldirektör
Försäkringskassan

Åse Larsson

Soraya Nahari

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
1. Inledning	9
2. Unga med aktivitetsersättning.....	10
2.1 Rätt till aktivitetsersättning	10
2.2 Statistik om aktivitetsersättning	11
3. Myndighetsöverskridande samverkan genom samordningsförbund	13
4. Stimulera till ett ökat stöd för unga med aktivitetsersättning	14
5. Kartläggning av samordningsförbundens insatser.....	15
5.1 Samverkansinsatser.....	19
6. Utfallet av särskilt högriskskydd.....	21
7. Sammanfattande reflektioner	22
8. Bilagor.....	24
8.1 Bilaga: Fallbeskrivning.....	24
8.2 Bilaga: Exempel på insatser i samordningsförbundens regi	26
8.3 Bilaga: Avsiktsförklaring.....	28
8.4 Bilaga: Kommuner som ingår i ett samordningsförbund.....	30

Sammanfattning

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan ska i samverkan med berörda aktörer och inom ramen för samordningsförbundens verksamhet prioritera unga med aktivitetsersättning. I enlighet med uppdrag i regleringsbrevet för 2011 ska myndigheterna redovisa insatser som vidtagits för att utveckla stödet till målgruppen. Vidare ska utfallet av särskilt högriskskydd för personer som haft aktivitetsersättning redovisas.

Under 2011 har Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan genom nätverksträffar, konferenser, studiebesök och enkätundersökningar stimulerat till att unga med aktivitetsersättning prioriteras i samverkan genom samordningsförbund. Statens utsedda ledamöter i samordningsförbundens styrelser har uppmärksammat berörda aktörer om behovet av utvecklat stöd till unga med aktivitetsersättning. Syftet har varit att målgruppen prioriteras i samordningsförbunden samt att insatser med riktning mot ökad arbetsförmåga och arbete finns för unga med aktivitetsersättning.

Som ett led i att öka inflödet av deltagare till insatser har Försäkringskassans lokala försäkringscenter (LFC) gått igenom samtliga ärenden med aktivitetsersättning. Kartläggningen har gett en bild av hur många och vilka unga som är i behov av insatser riktade till arbete eller annan åtgärd som är aktuell. LFC har också bjudit in rehabiliteringsaktörer till dialog för att få god kunskap om vilka verksamheter som finns lokalt för målgruppen. Härigenom ska fler unga med aktivitetsersättning få möjlighet till deltagande i insatser för att öka arbetsförmågan.

Under hösten 2011 genomfördes en enkätundersökning av samordningsförbundens omfattning av insatser för unga med aktivitetsersättning. 66 av 82 förbundschefer svarade, vilket ger en svarsfrekvens på 80 procent. Undersökningen visar att förbunden tillsammans finansierar 270 insatser med koppling till unga med aktivitetsersättning. Av dessa är 206 insatser för målgruppen medan övriga 64 främjar samverkan mellan myndigheter utan direkt påverkan för individen. 28 samordningsförbund angav att de startade eller utökade befintlig insats för målgruppen under 2011. Ytterligare 18 förbund planerade att starta insatser senare under året eller 2012.

Drygt 1 100 personer med aktivitetsersättning har deltagit i helt eller delvis inriktade insatser för målgruppen. Av dessa har 365 unga avslutat i insats under januari – september 2011. Resultatet visar att 48 procent av 365 unga med aktivitetsersättning är i arbete eller studier direkt efter projektavslut. Trenden vad gäller avslutningsorsak för deltagare i helt eller riktade insatser är positiv men det är för tidigt att dra några definitiva slutsatser. Fortfarande befinner sig drygt 700 i rehabiliteringsinsatser.

Vid en uppföljning av särskilt högriskskydd har två personer som haft aktivitetsersättning beviljats särskilt högriskskydd under 2011. Särskilt högriskskydd finns för att underlätta situationen på arbetsmarknaden för personer med hög sjukfrånvaro. Det är tydligt att många anställda inte känner till möjligheten att ansöka om särskilt högriskskydd hos Försäkringskassan. Här behöver informationsinsatser göras. Försäkringskassan har internt påbörjat en kunskapspridning om särskilt högriskskydd kopplat till aktivitetsersättning. Under 2012 kommer Försäkringskassan ta fram en åtgärdsplan för att öka kunskapen inom sin organisation samt hos berörda aktörer om möjligheten att få särskilt högriskskydd för unga som haft aktivitetsersättning. Uppdraget är kopplat till myndighetens regleringsbrev för budgetår 2012.

1. Inledning

När man håller på att bli vuxen växer ofta en längtan efter att så småningom kunna flytta hemifrån, börja studera eller arbeta och bestämma över sitt liv själv.

Som ung med funktionsnedsättning har man samma vilja och längtan som alla andra, men att flytta hemifrån innebär ofta mycket större oro och många funderingar. Funktionsnedsättningar kan vara av olika slag. En del är synliga som t.ex. en rörelsenedsättning som kräver en rullstol för att ta sig fram. Andra syns inte utanpå men kan ändå skapa svårigheter i vardagen. Det kan handla om svårigheter att umgås med andra, att koncentrera sig eller svårt att läsa.

Därför är det väsentligt att stödet från samhället fungerar och erbjuder lösningar för unga med funktionsnedsättning som gör det möjligt att klara av att leva mer självständigt. Det kan handla om alltifrån vilket boende som passar till vilka möjligheter det finns att arbeta eller studera.

2. Unga med aktivitetsersättning

I slutet av 2011 hade drygt 27 000 personer aktivitetsersättning. Jämfört med 2005 har det skett en fördubbling av antalet unga som har aktivitetsersättning.

Psykisk funktionsnedsättning är den vanligaste orsaken till att unga beviljas aktivitetsersättning. 76 procent av dem som beviljas aktivitetsersättning har en psykisk diagnos¹. Många har också en kombination av medicinska, psykiska och/eller sociala problem. Gruppen har betydligt lägre utbildningsnivå jämfört med unga i allmänhet. Flertalet har aldrig arbetat eller saknar en längre erfarenhet från arbetslivet.

Bland målgruppen finns unga som har en nedsättning av arbetsförmågan och som med hjälp av adekvata insatser kan förbättra denna. Här finns också personer med mycket omfattande funktionsnedsättningar som troligtvis aldrig kommer att kunna arbeta.²

För unga med en potentiell arbetsförmåga är behovet av aktiva insatser riktade mot arbete stort. Få unga lämnar idag aktivitetsersättningen för arbete. Gruppen löper stor risk att aldrig etablera sig på arbetsmarknaden vilket får negativa sociala och ekonomiska konsekvenser för den enskilde samtidigt som det leder till höga samhällskostnader. För att undvika en inlåsning i ett utanförskap är det angeläget med aktiva insatser. Många unga med aktivitetsersättning behöver förberedande insatser för att sedan kunna gå vidare till arbetslivsinriktad rehabilitering eller arbete.³ (Läs fallbeskrivningar i bilaga 8.1).

2.1 Rätt till aktivitetsersättning

Aktivitetsersättningen infördes den 1 januari 2003 och ersatte då förtidspension och sjukbidrag för unga med långvarigt nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning.

Aktivitetsersättning lämnas till försäkrade från och med juli månad det år man fyller 19 år till och med månaden innan man fyller 30 år. Rätt till aktivitetsersättning har personer vars arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan under minst ett år. Nedsättningen bedöms i förhållande till alla arbeten på hela arbetsmarknaden. Rätt till aktivitetsersättning har också den person som på grund av funktionsnedsättning inte har avslutat sin utbildning på grund- eller gymnasieskolenivå. Någon prövning av arbetsförmågan görs inte i dessa fall.

¹ Försäkringskassans statistik

² SOU 2008:102 Brist på brådska- en översyn av aktivitetsersättningen

³ SOU 2008:102 Brist på brådska- en översyn av aktivitetsersättningen

Aktivitetsersättningen är alltid tidsbegränsad och kan ges för mellan ett och tre år i taget.

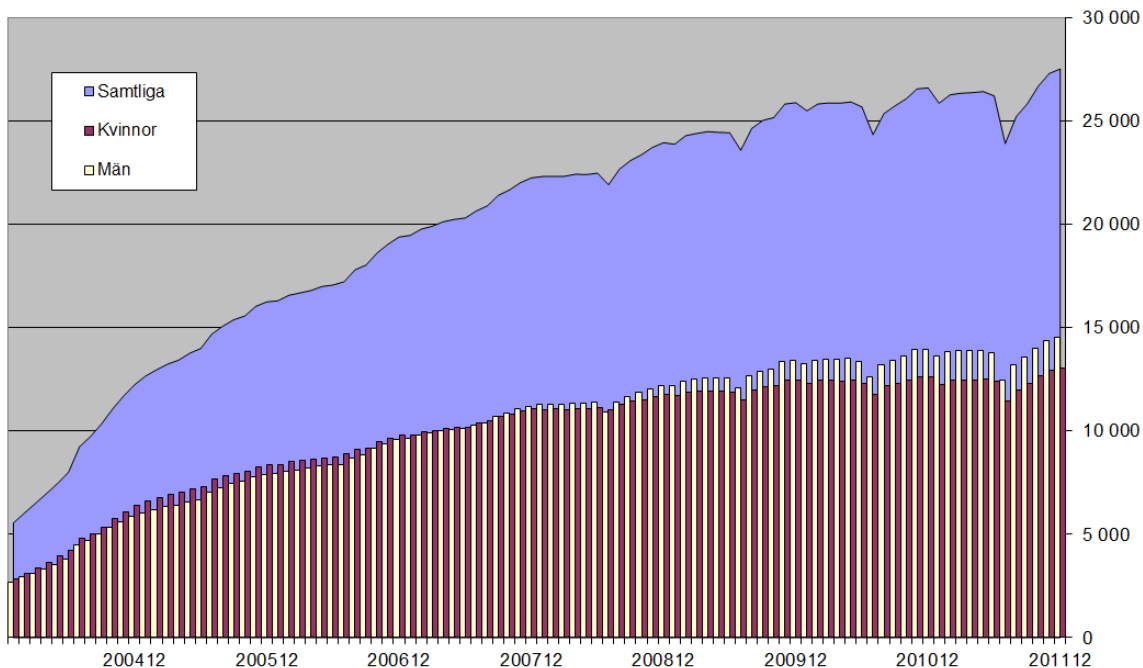
För den som har aktivitetsersättning finns möjlighet att delta i olika aktiviteter. Aktiviteterna ska stödja individen i dennes utveckling och påverka sjukdomen eller funktionsnedsättningen på ett positivt sätt. De ska också bidra till att öka förutsättningarna för att förbättra arbetsförmågan. Aktivitetsplan för individen utformas tillsammans med Försäkringskassan. Exempel på aktiviteter är kurser, idrottsaktivitet och föreningsverksamhet. Att delta i aktiviteter är frivilligt till skillnad från deltagande i arbetslivsriktad rehabilitering⁴.

2.2 Statistik om aktivitetsersättning⁵

I december 2011 hade 27 513 personer aktivitetsersättning varav 13 015 kvinnor och 14 498 män. Av de som har aktivitetsersättning i december ser åldersfördelningen ut enligt nedan:

< 20 år :	3 196 personer
20 – 24 år:	13 891 personer
25 – 29 år:	10 426 personer

Diagram 1. Antal unga med aktivitetsersättning fördelat på kön

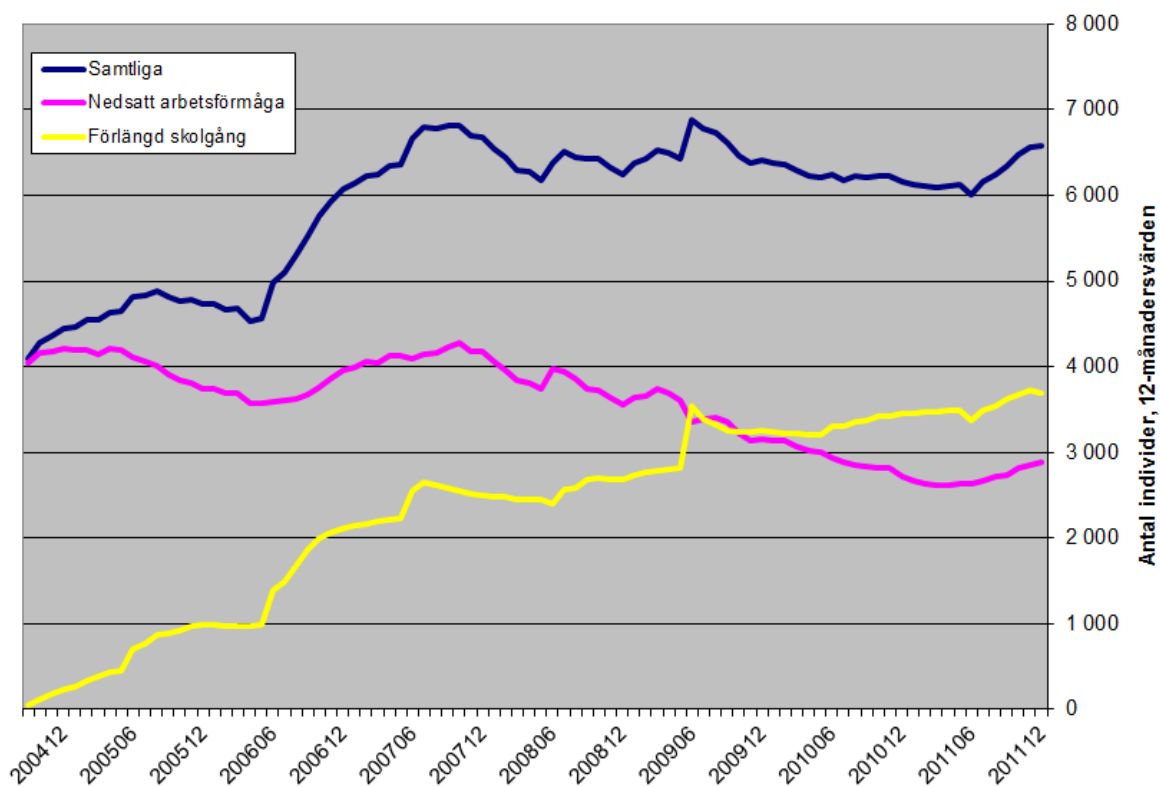
Källa: Försäkringskassans statistik

⁴ Proposition 2000/01:96 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension

⁵ Försäkringskassans statistik

Antalet nybeviljade aktivitetsersättningar har de senaste åren legat på mellan 6 000 – 7 000 individer. Antalet nybeviljade med förlängd skolgång har ökat kraftigt och står idag för mer än hälften av det totala nybeviljandet. Den starka ökningen av antalet elever i särskola blir i många fall en inkörsport till aktivitetsersättningen. Antalet nybeviljade på grund av nedsatt arbetsförmåga har däremot minskat under de senaste åren.

Diagram 2. Antalet nybeviljade med aktivitetsersättning fördelat på nedsatt arbetsförmåga och förlängd skolgång.

Källa: Försäkringskassans statistik

3. Myndighetsöverskridande samverkan genom samordningsförbund

Samordningsförbund är en organiserad plattform för myndighetsöverskridande samverkan. Den bakomliggande tanken för samverkansformen är behovet av tydligare fokus på stöd och rehabilitering för personer med komplex problematik. Risken finns annars att individer hamnar i en gråzon mellan olika myndigheter när problematiken inte ryms inom en myndighets ansvarsområde.⁶

Samverkan via samordningsförbund är frivillig och består av kommun, landsting, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan⁷. Genom att varje aktör bidrar med sin specifika kompetens och erfarenhet används verksamheterna mer effektivt och bidrar därmed till att samhällets gemensamma resurser används bättre.

Förbundsarbetet har två huvudområden. Det ena är finansiering av verksamheter i syfte att individer ska få en rehabilitering som ger dem möjlighet att försörja sig själva. Det andra är utveckling och främjande av samverkan mellan myndigheter utan direkt påverkan för individen.

Utöver parterna i förbunden är även andra aktörer involverade i en individs rehabiliteringsprocess. Det kan vara arbetsgivare, sociala företag, ideella organisationer, vuxenutbildningen och andra privata och offentliga aktörer. Det är vanligt att samordningsförbund samverkar med dessa aktörer för att fler individer ska få rätt stöd för att nå egen försörjning.

I december 2011 fanns 82 samordningsförbund med 213 kommuner som ingående parter (se bilaga 8.4 för karta över kommuner som ingår i ett samordningsförbund). Förbunden omfattar olika stora geografiska områden, allt från en kommun till ett helt län. Regeringen beslutar årligen om medel som får användas för samverkan genom samordningsförbund. 2011 uppgick förbundens sammanlagda budget till 520 miljoner kronor, vilket var en ökning med 20 miljoner jämfört med 2010⁸. Ett samordningsförbund är en egen juridisk person vilket innebär att man fattar egna beslut och styr självständigt över sina resurser.

⁶ Proposition 2002/03:132 Finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet

⁷ Lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser

⁸ Försäkringskassans uppgifter

4. Stimulera till ett ökat stöd för unga med aktivitetsersättning

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan ska i samverkan genom samordningsförbund stödja unga med aktivitetsersättning att komma ut i arbetslivet.

Samordningsförbund är egna juridiska personer med mandat att fatta självständiga beslut⁹. Det innebär att Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan kan stimulera och föreslå åtgärder i samverkan. Myndigheterna kan däremot inte själva besluta om att vidta åtgärder för att unga med aktivitetsersättning ska prioriteras i landets 82 samordningsförbund.

Under 2011 har Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan genom nätverksträffar, konferenser, studiebesök och enkätundersökningar stimulerat till att unga med aktivitetsersättning prioriteras i samverkan genom samordningsförbund. Stimulansåtgärderna har syftat till att:

- öka antalet insatser för unga med aktivitetsersättning via samordningsförbund samt
- öka inflödet av deltagare med aktivitetsersättning till insatser riktade till arbete genom bl.a. kartläggning.

Statens utsedda ledamöter i samordningsförbundens styrelser har uppmärksammat berörda aktörer om behovet av utvecklat stöd till unga med aktivitetsersättning. Syftet har varit att målgruppen prioriteras i samordningsförbunden samt att insatser med riktning mot ökad arbetsförmåga och arbete finns för unga med aktivitetsersättning (se bilaga 8.3 Avsiktsförklaringen). Vidare anordnade Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan i november 2011 en riksomfattande konferens riktad till samtliga samordningsförbund. Konferensen syftade till att sprida konkreta exempel på projekt för unga med aktivitetsersättning samt inspirera och öka kunskapen om målgruppen. Konferensen samlade över 100 deltagare från hela landet och var uppskattad.

Som ett led i att öka inflödet av deltagare till insatser har Försäkringskassans lokala försäkringscenter (LFC) gått igenom samtliga ärenden med aktivitetsersättning. Kartläggningen har gett en bild av hur många och vilka unga som är i behov av insatser riktade till arbete eller annan aktuell åtgärd. LFC har också bjudit in rehabiliteringsaktörer till dialog för att få god kunskap om vilka verksamheter som finns lokalt för målgruppen. Härigenom ska fler unga med aktivitetsersättning få möjlighet till deltagande i insatser för att öka arbetsförmågan.

5. Kartläggning av samordningsförbundens insatser

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har under året genomfört två enkätundersökningar och fyra intervjuer bland samordningsförbunden för att få en uppfattning om förbundens verksamheter.

De två enkätundersökningarna har haft olika syften och ska därför inte jämföras med varandra. Liknande frågor har ställs vid de två olika tillfällena men dessa enkätresultat går inte att direkt jämföra eftersom enkätfrågorna modifierats något.

Den första enkätundersökningen gav en nulägesbild av vilka insatser som fanns inom ramen för förbundens verksamhet för unga med aktivitetsersättning. 77 av 80 förbundschefer svarade på enkäten, vilket gav en svarsfrekvens på 96 procent. 69 förbund svarade att de har insatser där unga med aktivitetsersättning kan ingå. De förbund som helt saknade insatser för målgruppen var i regel nystartade eller planerade att starta insatser. Tio förbund har insatser som specifikt riktade sig till unga med aktivitetsersättning. Av dessa har fyra samordningsförbund sammanlagt två insatser som enbart riktar sig till målgruppen. Övriga insatser har en bredare målgrupp. Av förbundens svar framkom det att de specifika insatserna överlag var av förberedande karaktär med syftet att individen närmar sig arbetsmarknaden.

Den andra enkäten följde upp omfattningen av samordningsförbundens insatser för unga med aktivitetsersättning. 66 av 82 förbundschefer svarade på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 80 procent. Undersökningen visar att förbunden tillsammans finansierar 270 insatser med koppling till unga med aktivitetsersättning. 28 samordningsförbund angav att de startade eller utökade befintlig insats för målgruppen under 2011. Ytterligare 18 förbund planerade att starta insatser senare under året eller 2012.

På individnivå visar uppföljningen att drygt 1 100 personer med aktivitetsersättning har deltagit i helt eller delvis inriktade insatser för målgruppen. 48 procent av 365 unga med aktivitetsersättning är i arbete eller studier efter direkt projektavslut.

Av hösten enkätsvar framgår det att huvuddelen av förbunden har fokus på unga med aktivitetsersättning och har god kännedom om Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans uppdrag i regleringsbrev.

⁹ Lagen [2003:1210] om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser

Här nedan följer en sammanställning av enkäten.

- *Hur många insatser är ert samordningsförbund involverat i där unga med aktivitetsersättning kan ingå? (Ange såväl individinriktade som strukturövergripande insatser)*

66 samordningsförbund finansierar sammanlagt 270 insatser med koppling till unga med aktivitetsersättning under 2011. Av dessa är 206 individinriktade som unga med aktivitetsersättning kan ta del av. Övriga 64 är strukturövergripande.

De strukturövergripande insatserna vänder sig till de samverkande myndigheterna eller är insatser som syftar till att öka kunskapen om olika gruppers behov av rehabilitering. Exempel på vanliga strukturövergripande insatser är kompetensutveckling, kartläggning av behovsgrupper och förstudier av insatser. Kompetensutvecklingen är främst inriktad på kunskap om psykisk ohälsa (bland annat genom projektet KUR¹⁰), lösningsfokuserat arbetssätt och metoden supported employment. Supported employment är ett individuellt stöd på en arbetsplats i syfte att en person med funktionsnedsättning ska få en anställning. Stödet ges såväl till personen som till arbetsgivaren¹¹.

Bland de 270 insatser ingår även projekt som bedrivs med finansiering från Europeiska Socialfonden (ESF). Samordningsförbundet eller någon av huvudmännen är uppdragsgivare i dessa ESF-projekt och förbunden kan stå för delar av finansieringen.

- *I vilken utsträckning riktar sig era individinriktade insatser till unga med aktivitetsersättning?*

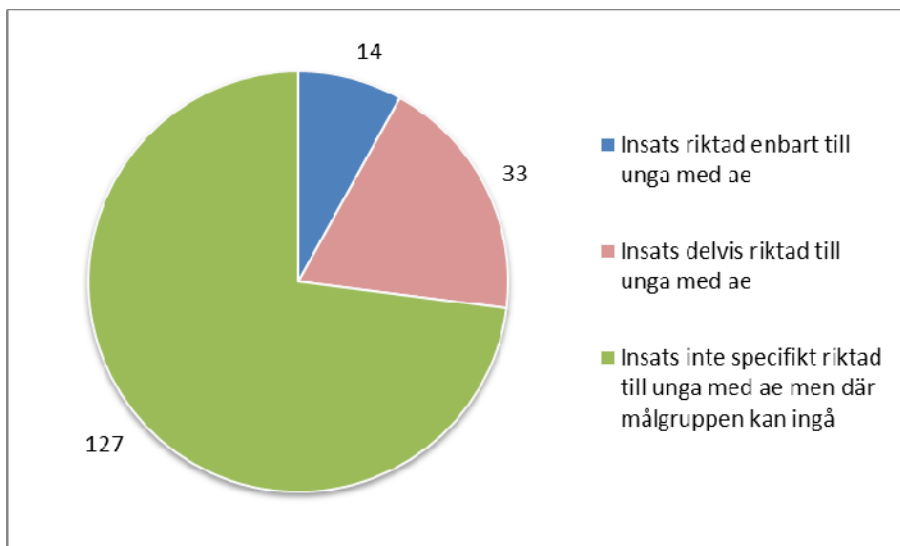
57 av 66 förbund har svarat på ovanstående fråga¹². Dessa förbund finansierar sammanlagt 174 av de 206 individinriktade insatserna. Av de 174 insatserna riktar sig 47 helt eller delvis till unga med aktivitetsersättning. Utöver de riktade verksamheterna pågår 127 insatser som inte specifikt riktar sig till unga med aktivitetsersättning men där målgruppen kan ingå.

¹⁰ KUR-projektet ska stimulera en kunskapsutveckling om rehabilitering för personer med psykisk diagnos och psykisk funktionsnedsättning. Kunskapssatsningen vänder sig till personal på Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och psykiatrien.

¹¹ Läs mer på <http://www.euse.org/supported-employment-toolkit-2/EUSE%20Toolkit%202010.pdf>

¹² Internt bortfall: 9. Internt bortfall innebär att respondenterna enbart svarat på en del av frågorna.

Diagram 3. 174 insatser fördelat på i vilken grad de riktar sig till unga med aktivitetsersättning.

Källa: Försäkringskassans statistik

Internt bortfall: 9

Samordningsförbund riktar vanligtvis inte insatser till individer utifrån ersättningsform. Det är snarare faktorer som ålder, kön, rehabiliteringsbehov som avgör eventuella prioriteringar. Hos samordningsförbund som omfattar mindre kommuner kan det saknas underlag att rikta insatser för en mer avgränsad målgrupp som t.ex. unga med aktivitetsersättning.

- *Ange avslutningsorsak för deltagare med aktivitetsersättning som avslutat insats som enbart/delvis riktar sig till unga med aktivitetsersättning.*

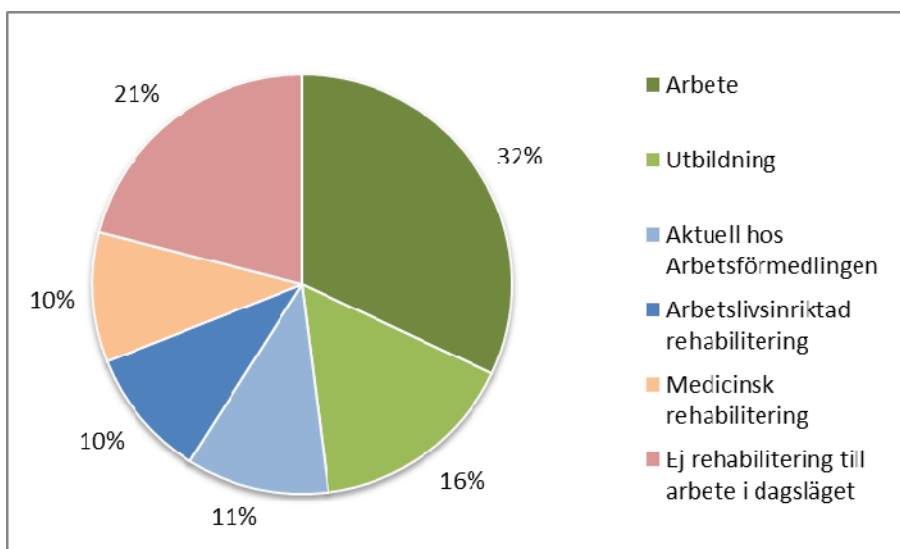
Under perioden januari – september har drygt 1 100 deltagare med aktivitetsersättning deltagit i helt eller delvis riktade insatser för målgruppen. Under denna period har 365 av 1 104 avslutat sitt deltagande i insats¹³. Vid enkätundersökningen befann sig fortfarande 739 deltagare i pågående insatser. 48 procent av deltagarna med aktivitetsersättning har fått arbete eller börjat studera efter avslutad insats. Ytterligare 21 procent är aktuella hos Arbetsförmedlingen som arbetssökande eller deltar i något

¹³ Utöver de drygt 1 100 deltagarna i 47 helt eller delvis riktade insatser har fler unga med aktivitetsersättning deltagit i insatser finansierade av samordningsförbund. Dessa 127 insatser riktar sig dock till en bredare målgrupp där unga med aktivitetsersättning kan ingå. För dessa insatser finns inte några precisa siffror att presentera.

arbetsmarknadspolitiskt program. För övriga 31 procent är arbetslivsinriktad rehabilitering inte aktuell i dagsläget.

Trenden vad gäller avslutningsorsak för deltagare är positiv men det är ännu för tidigt att dra några definitiva slutsatser.

Diagram 4. Avslutningsorsak för deltagare i helt eller delvis riktade insatser under perioden januari-september 2011

Källa: Försäkringskassans statistik

- *Har ert samordningsförbund under 2011 startat insatser som riktar sig till unga med aktivitetsersättning?*

28 förbund anger att de startat eller utökat befintlig insats för unga med aktivitetsersättning (se exempel på insatser i bilaga 8.2). Ytterligare 18 förbund planerar att starta insatser senare under 2011 eller 2012. De förbund som inte startat eller planerar att starta verksamhet under 2011 eller senare svarar bl.a. att:

- insatser finns där unga med aktivitetsersättning kan ingå
- insatser planeras utifrån behov snarare än ersättningsform

"Projektet startar upp under senhösten 2011." (Citat från ett samordningsförbund)

"Vi märker att handläggare på Försäkringskassan skickar fler intresseanmälningar till verksamheten som gäller målgruppen vilket medför en ökad prioritering av densamma." (Citat från ett samordningsförbund)

"Vi har diskuterat men det är så få i vårt område så någon riktad insats är inte aktuell." (Citat från ett samordningsförbund)

- *Har styrelsen i ert förbund uppmärksammat målgruppen unga med aktivitetsersättning under 2011?*

88 procent av samordningsförbunden svarar att de uppmärksammar unga med aktivitetsersättning under 2011. En del förbund har prioriterat målgruppen i verksamhetsplan och /eller enskilda insatser. Andra konstaterar att det inte är aktuellt med riktade insatser då ungas behov av stöd tillgodoses genom befintliga insatser, att målgruppen är för liten eller anger problem med finansiering.

"Det råder konsensus i styrelsen om att gruppen är en av våra prioriteter. Vilket också framgår i vår verksamhetsplan". (Citat från ett samordningsförbund)

- *Känner du till uppdraget i regleringsbrevet för 2011 om samordningsförbundens roll i att utveckla stödet för unga med aktivitetsersättning?*

98 procent av samordningsförbunden har god kännedom om Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans uppdrag i regleringsbrevet.

5.1 Samverkansinsatser

För att få större kunskap om hur stödet till unga ser ut intervjuades projektledare eller motsvarande på fyra verksamheter finansierade av samordningsförbund¹⁴. I samtliga verksamheter ingår deltagare med aktivitetsersättning. Syftet med insatserna är att öka individens arbetsförmåga. Beskrivningen här nedan avser inte att ge en detaljerad bild av varje verksamhet. Redovisningen sammanfattar de fyra projektledarnas erfarenheter.

Tre faktorer lyfts fram som centrala för en framgångsrik rehabilitering: tid, tid och åter tid, mycket och konkret stöd från handläggare samt en ekonomisk trygghet under rehabiliteringstiden.

¹⁴ Verksamheterna är Projekt Aktsam (Samordningsförbundet Finsam i Malmö), Projekt DISA (Samordningsförbundet Göteborg Hisingen, DELTA), Projekt Trampolinen (Samordningsförbundet Trollhättan, Lilla Edet, Grästorps) och Projekt Utsikten (Samordningsförbundet Skellefteå).

Reflektioner från personalen är att unga är mer positiva till att ändra sin livssituation i jämförelse med andra åldersgrupper. Samtidigt är unga med aktivitetsersättning många gånger känsliga för förändringar och i behov av en tydlig struktur och stöd i sin omgivning. Målgruppen behöver mycket tid av handläggare och möjlighet att få delta i rehabiliteringsinsats under en längre tid. Individuellt stöd och kontinuitet i rehabiliteringsprocessen är viktigt precis som för andra målgrupper. Men utifrån att de flesta unga saknar arbetslivserfarenhet behöver dem mycket och handfast stöd i sin vardag och rehabilitering till arbete. Projektledarna lyfter också vikten av att deltagarna känner en trygghet för sin ekonomi under tiden rehabiliteringsinsatsen pågår.

Styrkan med samverkan genom samordningsförbund är möjligheten att kunna erbjuda individer ett flexibelt stöd och ibland kunna gå utanför "ramarna". Till exempel finansiera ett busskort, följa med till ett läkarbesök eller väcka en deltagare som har svårt att komma upp på morgonen. Projektledarna konstaterar att det värdefullt att samla personal och kompetens från olika myndigheter i ett gemensamt uppdrag som stödjer individen hela vägen fram till arbete eller studier. Personalens mandat och kontaktvägar in i respektive myndighet effektiviserar processen (t.ex. när ersättning under pågående insats omprövas eller när det på en praktikplats blir aktuellt med anställning med lönebidrag).

Gemensamt för de intervjuade verksamheterna är att de arbetar strukturerat, metodiskt och med ett synsätt att alla unga har resurser och en vilja till att ta tillvara sin förmåga i arbetslivet. Samtliga insatser har initialt mycket aktiverande och motiverande delar för att sedan övergå till arbetslivsinriktad rehabilitering. Det kan konstateras att varken insatser eller metoder är nya eller unika. Det finns inga mirakelkurer och man har inte heller hittat något som tidigare inte prövats.

Vad det egentligen handlar om är att sätta individen i centrum snarare än myndigheterna. Kompetens och resurser från olika myndigheter förs samman och det gemensamma stödet utformas utifrån individens helhetsbehov.

6. Utfallet av särskilt högriskskydd

Av regleringsbrevsuppdraget för 2011 framgår att utfallet av särskilt högriskskydd för personer som haft aktivitetsersättning ska redovisas.

Syftet med högriskskyddet är att skydda personer som har en sjukdom eller en funktionsnedsättning från ett alltför omfattande inkomstbortfall till följd av karensdagsregeln. Högriskskyddet ska dessutom förbättra personens situation på arbetsmarknaden. Personer som riskerar att få ett stort antal sjukperioder eller en eller flera längre sjukperioder under en tolv månadsperiod kan beviljas särskilt högriskskydd.

För att Försäkringskassan ska kunna besluta om särskilt högriskskydd krävs en bedömning om och i vilken omfattning sjukdom riskerar att leda till sjukfrånvaro. I vissa fall ska Försäkringskassan besluta om rätt till särskilt högriskskydd utan att göra en bedömning av risken för omfattande framtida sjukfrånvaro. Det gäller efter tid med aktivitetsersättning när den försäkrade har fått eller bedömts ha haft rätt till aktivitetsersättning under någon av de senaste tolv månaderna. Försäkringskassan ersätter då arbetsgivarens sjuklönekostnader för dag 2-14.

Under 2011 har två personer som haft aktivitetsersättning beviljats särskilt högriskskydd enligt de särskilda reglerna som gäller dem som haft aktivitetsersättning.

Det är tydligt att många anställda inte känner till möjligheten att ansöka om särskilt högriskskydd hos Försäkringskassan. Här behöver informationssatsningar göras. Försäkringskassan har internt påbörjat en kunskapsspridning om särskilt högriskskydd kopplat till aktivitetsersättning och vilande aktivitetsersättning. Vilande aktivitetsersättning kan ge en ökad trygghet för personer som vill pröva sin förmåga att arbeta utan att förlora sin rätt till ersättning. Under 2012 kommer Försäkringskassan ta fram en åtgärdsplan för att öka kunskapen inom sin organisation samt hos berörda aktörer om möjligheten att få särskilt högriskskydd för unga som haft aktivitetsersättning. Uppdraget är kopplat till myndighetens regleringsbrev för budgetår 2012.

7. Sammanfattande reflektioner

Under 2011 har Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan genom nätverksträffar, konferenser, studiebesök och enkätundersökningar stimulerat till att unga med aktivitetsersättning prioriteras i samverkan.

Förbundens struktur fungerar väl för att utveckla berörda aktörers stöd till unga med aktivitetsersättning. 28 förbund anger att de startat eller utökat befintlig insats för unga med aktivitetsersättning. Ytterligare 18 förbund planerar att starta insatser senare under 2011 eller 2012. Sammanlagt finansierades 270 insatser för unga med aktivitetsersättning varav 206 är individinriktade insatser för målgruppen.

Flertalet av samordningsförbunden har uppmärksammat unga med aktivitetsersättning under året. Effekten av insatserna i form av in- eller återgång i arbete för unga kommer dock att dröja. Insatser tar tid att förbereda samt starta upp och individen behöver ofta ett långvarigt stöd för att på sikt komma ut i arbetslivet.

Kompetens och resurser från psykiatri behövs

76 procent av dem som beviljas aktivitetsersättning har en psykisk diagnos. Kompetens och resurser från psykiatri är viktiga för att ge målgruppen rätt stöd. Återkommande synpunkter genom intervjuer, studiebesök och från personal hos Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan är att resurser från psykiatri saknas eller finns inte i tillräcklig omfattning.

Landstinget är en av fyra parter i samordningsförbunden. En av förbundens uppgifter är att främja samverkan mellan samverkansparterna. Utifrån individens behov bör förbunden arbeta mer aktivt med att få med psykiatri.

När alla aktörer kring individen samlas kan man hitta och skapa lösningar som myndigheterna ensamma inte kan erbjuda och som leder till hållbara lösningar för individen.

Frivillig samverkan

Samordningsförbunden har under 2011 utvecklat stödet till unga med aktivitetsersättning främst genom ett ökat antal insatser.

Samverkansparterna har även analyserat och kartlagt målgruppens behov, finansierat kompetensutveckling för personal och förberett för samordnade verksamheter längre fram i tiden. Rehabiliteringsinsatser av förberedande karaktär är ofta nödvändiga och finansieras av samordningsförbunden.

Samordningsförbund finns inte i hela landet. Denna samverkansform är frivillig och finns idag i 213 av landets 290 kommuner. Åtgärder för att öka antalet insatser i samordningsförbund är därför begränsade till dessa områden. 21 procent av 27 513 personer med aktivitetsersättning är bosatta i

kommuner utan förbund. Majoriteten¹⁵ av dessa unga finns i Stockholms län. Samordningsförbund finns endast i åtta av länets 26 kommuner.

Det är ett bekymmer att inte alla unga med aktivitetsersättning har tillgång till insatser inom ramen för samordningsförbunden. Förbunden kan inte ensamma svara för att unga med aktivitetsersättning ges rätt stöd för att närma sig arbetsmarknaden. De får snarare utgöra ett komplement till ordinarie verksamhet och övriga aktörers stöd till målgruppen.

Det är effektivt för såväl enskilda som samhället i stort att samla myndigheters resurser i syfte att öka individers hälsa, livskvalitet och egenförsörjning. Utöver myndigheter är arbetsgivare centrala aktörer. Ett bra samarbete med arbetsgivare är avgörande för ungas ingång till arbete. Oavsett hur mycket stöd som ges löser det inte problemen med utanförskap om det inte finns en inkluderande arbetsmarknad som är beredd att anställa fler unga med funktionsnedsättningar.

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan kommer att verka för att samtliga relevanta aktörer runt individen involveras i att utveckla stödet till unga med aktivitetsersättning i enlighet med myndigheternas uppdrag i regleringsbrevet för 2012.

¹⁵ Samma andel gäller vid delårsrapporten där annat felaktigt anges.

8. Bilagor

8.1 Bilaga: Fallbeskrivning

Nedan redovisas exempel på individer som ingår eller kan ingå i gruppen unga med aktivitetsersättning. Exempler avser inte att ge en generell bild av målgruppen. Exemplet med deltagare A är en verklig person från ett samordningsförbund som finansierar projektet som individen deltagit i. Fallbeskrivning B är från Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans Handlingsplanssamverkan.

Deltagare A

A hade problem redan vid tidig skolålder och fram till tonåren med ökande grad av destruktivitet och negativ inställning till livet. A hade gjort två suicidförsök och varit inlagd inom psykiatri. För sju år sedan remitterades A till psykiatrisk öppenvård och överfördes året efter till en specialistenhet öppenvård för personer med emotionell instabil personlighetsstörning.

A gick i samtalsbehandling där i fyra år, hade två psykologer som slutade, hamnade därefter utanför vården.

A har tidigare levt på försörjningsstöd, är beviljad hel aktivitetsersättning.

A har varit föremål för för-rehabilitering under ett år, sedan arbetslivsinriktad rehabilitering, var i arbetsträning en vecka, gjorde nytt suicidförsök och remitterades tillbaka till specialistenheten, där A fick börja om med samtal en gång per vecka.

Projektet i samordningsförbundet fick kontakt med A vid ett besök på specialistenheten för att informera om projektet i februari 2010. När SASSAM-kartläggning gjordes i mars, framkom att A ville göra något mer än att bara gå ut med hunden. A hade tidigare använt vin för att våga gå ut. A ville komma i någon aktivitet. A hade avbrutit gymnasiet och hade som enda arbetslivserfarenhet ett lagerjobb, där A arbetat extra under gymnasiet.

A fick träningskort betalt och började gå på gym tillsammans med sin bror. Efter sju träffar kom man fram till inom vilket område man skulle söka praktikplats. Man fann en plats på ett litet företag, där A startade försiktigt på nio timmar per vecka. A får en anställning på 25 procent med lönebidrag under ett halvår. Samtidigt ska A arbetsträna upp till minst halvtid under det halvåret.

Projektet konstaterar att det har varit avgörande att komma in i rätt tid med rätt åtgärd och att A känt tillit, haft uppföljande kontakter hela tiden och fått ta det i lugn takt. Det som saknats i ärendet, och andra fall där personen har aktivitetsersättning av psykiatrisk orsak, är steget mellan vården och samverkan Försäkringskassan/Arbetsförmedlingen, dvs. förträning. Vården

måste vara involverad i planeringen, den försäkrade behöver känna att myndigheterna arbetar tillsammans för A:s eget bästa. Det måste skapas en tillitsfull atmosfär.

Deltagare B

B är född 1987. Har gått gymnasiesärskolan. Diagnosen är generella samt specifika inlärningssvårigheter (ADD, Attention Deficit Disorder).

I juli 2007 skrivs B in som arbetssökande på Arbetsförmedlingen efter att ha gått gymnasiesärskolan i fyra år. B som tidigare haft aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång, beviljas sedan aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

Under hösten bokas B in på diverse jobbsökaraktiviteter men lämnar återbud till de flesta träffar. Har då kontakt med LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade).

I december 2007 avslutas B på Arbetsförmedlingen då B på grund av sin funktionsnedsättning inte är redo för anpassat arbete på den reguljära arbetsmarknaden. B rekommenderas sysselsättning/ arbetsträning via LSS och skrivs ut.

I december 2009 skrivs B in i Handlingsplanssamverkan. B har enligt Arbetsförmedlingens kännedom inte haft någon sysselsättning under dessa två år. B har mest "suttit hemma" som B själv säger.

B deltar i Startgrupp som är en aktivitet med information om Arbetsförmedlingens service och program, vägledning med arbetspsykolog samt ett ergonomipass.

201002- 201005 – Går Förberedande arbetsmarknadsutbildning – Bättre förberedd under tre månader.

201005- 201008 – Arbetsträning på en idrottsplats. Vaktmästarsysslor med enklare underhållsarbeten och skötsel av fotbollsplan. Vid uppföljning av arbetspraktiken berättar B att B har lärt sig en del, främst skapat rutiner att komma upp på morgonen och passa tider med mera.

201009- 201103 – Arbetspraktik. Kontorsvaktmästaruppgifter/ alltiallo, arbetstid: 50 procent. (Handlingsplanssamverkan avslutas 2010-12 efter ett år. Arbetsförmedlingen arbetar vidare för att B ska kunna slutföra sin praktik inför en eventuell anställning)

201104- Anställning 50 procent med trygghetsanställning bidragsnivå 80 procent och anordnarbidrag 130:-/dag. Anställningen är en tjänst utöver ordinarie bemanning och arbetsgivaren har lyft ut arbetsuppgifter som passar B och skapat en tjänst.

8.2 Bilaga: Exempel på insatser i samordningsförbundens regi

Här nedan följer exempel på tre insatser för unga med aktivitetsersättning. Insatserna finansieras av samordningsförbund och projektägare för verksamheterna är någon av de fyra huvudmännen. De två första insatserna är exempel på verksamheter som startat under 2011. Den sista insatsen är exempel på en insats som startat före 2011 och riktar sig till en bredare målgrupp där unga med aktivitetsersättning kan ingå.

Ung och aktiv – Arvika och Eda kommuner

Syfte

Skapa gemensamma samverkansmetoder för Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan att jobba med unga som uppbär aktivitetsersättning. Efter projekttidens slut ska framtagen metod implementeras och användas i den fortsatta samverkan.

Metod

Gruppen unga med aktivitetsersättning kartläggs och de som identifieras att med hjälp av adekvata insatser kunna få/återfå sin arbetsförmåga ges en individuell handlingsplan. Kraftsamling kring individen ska ske med tillgängliga kunskaper och med individen i centrum. Trepartsmöten hålls löpande för att hålla individen informerad om reglerna för aktivitetsersättning, identifiera utvecklingsbehov och insatser från andra samverkande parter samt följa upp och revidera den individuella handlingsplanen. Vid behov ska även annan kompetens bjudas in till trepartsmöten, t. ex läkare eller annan behandlande personal och socialsekreterare.

Mål

Samtliga som f n uppbär aktivitetsersättning (19-29 år) får en egen individuell handlingsplan

35 procent av de som har sex-tolv månader kvar av sin aktivitetsersättning ska kunna ta ett arbete eller påbörja en utbildning

Projekttid

20110801-20120731

Jobb i stället för aktivitetsersättning – Höglandskommunerna

Målgrupp

Unga med aktivitetsersättning samt unga med ”någon form av psykiatriska problem” som ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden eller påbörjat studier

Metod

Särskilda coacher arbetar med ett begränsat antal individer enligt metoden "Supported Employment". En utbildning i metoden startas hösten 2011. Landstingets psykiatriska vårdenheter handleder coacherna i deras arbete.

Mål

75 procent av de individer som ingår i projektet ska vid projekttidens slut ha erhållit arbete, vara arbetsökande eller påbörjat studier

Projektid

Start hösten 2011 med identifiering av projektdeltagare. Därefter pågår projektet under två år, d v s 2012-12-31 – 2014-12-31.

Mellansteget – Umeå

Målgrupp

Personer upp till 25 år med generella inlärningssvårigheter och som bedöms stå nära öppna arbetsmarknaden. I första hand ungdomar direkt efter avslutad gymnasiesärskola och i andra hand ungdomar som provat annan aktivitet efter särskolan

Metod

Parterna i samordningsförbundet är överens om att ungdomar från särskolan behöver en längre riktad insats där de får tid att mogna och hjälp med att hitta rätt, antingen till den öppna arbetsmarknaden eller till daglig sysselsättning. Ett "mellanår" där den unge får stöd och tid för sin utveckling. Med gemensam planering erbjuds en teoretisk och praktisk vidareutbildning.

Mål

Verksamhetens operativa mål är bl.a. att:

- Öka och säkerställa arbetsförutsättningarna så att 50 % av deltagarna bedöms stå till arbetsmarknadens förfogande.
- Efter avslutad projektperiod ska den enskilde individen vara stärkt och medvetandegjord om sina förutsättningar.

Projektid

2010-01-12 – 2012-06-30

8.3 Bilaga: Avsiktsförklaring

Prioritering av unga med aktivitetsersättning i samordningsförbund (Finsam)

Denna PM är Nationella samverkansgruppens syn på hur staten i samverkan med berörda aktörer ska verka för att prioritera unga med aktivitetsersättning. Skrivelsen utgör vägledning för Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans ledamöter i samordningsförbundens styrelser.

Utveckla stödet till unga med aktivitetsersättning

I december 2010 fick Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan i uppdrag i respektive regleringsbrev att utveckla stödet till unga med aktivitetsersättning för att underlätta återgång i arbete. Uppdraget innebär att Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan i samverkan med berörda aktörer och inom ramen för *samordningsförbundens* verksamhet ska prioritera ungdomar som uppbär aktivitetsersättning.

Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans ledamöter i samordningsförbund bör arbeta för att:

- målgruppen unga med aktivitetsersättning *prioriteras* i samordningsförbund
- insatser med riktning mot ökad arbetsförmåga och arbete finns för unga med aktivitetsersättning

För att komma fram till vilka insatser som är aktuella för unga med aktivitetsersättning kan en lokal kartläggning av målgruppens rehabiliteringsbehov vara lämplig. En väg fram kan vara att jämföra med samordningsförbund som redan idag har riktade åtgärder för målgruppen.

Arbetet med att prioritera unga med aktivitetsersättning inom ramen för samordningsförbundens verksamhet kommer att följas upp i slutet av 2011 och ingå i åiterrapporteringen till regeringen.

Hur ser målgruppen och dess behov ut?

I april 2011 hade drygt 26 000 personer aktivitetsersättning. Psykiska diagnoser dominerar hos både kvinnor och män. En del av dessa unga har inte fullständiga betyg. Flertalet saknar en längre erfarenhet från arbete eller har aldrig arbetat. Målgruppen har många gånger en

kombination av medicinska, psykiska, sociala och/eller arbetsmarknadsrelaterade problem.

Få unga lämnar idag aktivitetsersättningen för arbete eller studier. Gruppen löper stor risk för långvarig arbetslöshet och därmed negativa sociala och ekonomiska konsekvenser för den enskilde samtidigt som det leder till höga samhällskostnader. För att undvika en inlåsning i ett utanförskap är det angeläget med aktiva insatser.

Idag är arbetslivsinriktad rehabilitering i handlingsplanssamverkan den huvudsakliga åtgärd som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har för att rehabilitera arbetslösa och presumtivt arbetslösa unga med aktivitetsersättning till arbete. Många unga behöver emellertid ofta förberedande insatser med riktning mot arbete för att sedan kunna gå vidare till arbetslivsinriktad rehabilitering. Steget till en arbetslivsinriktad rehabilitering är ofta för stort och förberedande aktiviteter kan då vara avgörande för en in- eller återgång i arbete.

Vidare bör aktiva insatser komma till stånd tidigt eftersom aktivitetsersättning endast kan beviljas upp till 30 års ålder. För rätt till sjukersättning krävs att arbetsförmågan ska vara stadigvarande nedsatt, vilket många inte kommer att uppfylla. Majoriteten kommer heller inte att ha rätt till sjukpenning eftersom de inte har någon sjukpenninggrundande inkomst att få tillbaka den dag då aktivitetsersättningen upphör. Gruppen riskerar därmed att helt stå utan ersättning från sjukförsäkringen den dag de fyller 30 år.

Ge de unga som idag har aktivitetsersättning en chans att få komma in i arbetslivets gemenskap och möjlighet att bidra till samhället och sin egen försörjning!

För Nationella samverkansgruppen

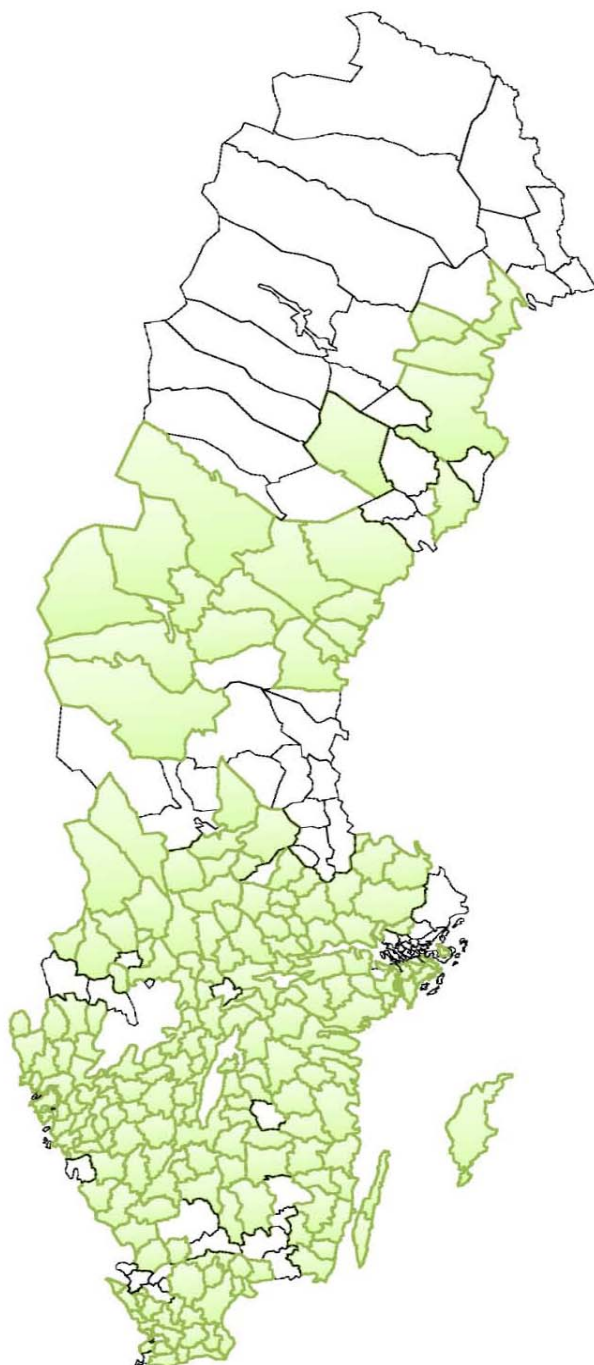
Svante Borg
Försäkringskassan

Henrietta Stein
Arbetsförmedlingen

8.4 Bilaga: Kommuner som ingår i ett samordningsförbund

Figur 2. Kommuner som är markerade ingår i ett samordningsförbund

Fakta 2011

- **82** samordningsförbund
- **213** ingående kommuner
- **520** miljoner kr i budget
- **270** insatser med koppling till unga med aktivitetsersättning